

SLOVENSKI PARTIZANI 1941–1945

Najvišji slovenski vojaškopolitični in vodstveni organ za poveljevanje vojaškim enotam in ustanovam NOB je bil Glavni štab narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije (GŠ NOV in POS). Ustanovili so ga 22. 6. 1941 v Ljubljani z imenom Vrhovno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, ga nato večkrat preimenovali, od maja 1943 pa je obdržal ime GŠ NOV in POS. Marca 1945 se je preimenoval v Glavni štab JA za Slovenijo (Vodnik po fondih in zbirkah ARS, 1999, str. 182).

Sprva je bilo sočasno ustanovljenih približno dvajset čet, ki so opravljale manjše akcije, prava vstaja pa se je zgodila konec leta 1941 na Gorenjskem, kjer se je boril Cankarjev bataljon. Na Dolenjskem in Notranjskem je kmalu nastalo dokaj veliko osvobojeno ozemlje, čete so se preoblikovale v odrede, z odlokom 4. aprila 1942 pa so bile ustanovljene grupe odredov. Prva grupa odredov (Gorenjski in Krški odred) in druga grupa odredov (Savinjski in Pohorski odred) sta bili ukinjeni decembra 1942. Tretja grupa odredov (Dolenjski, Notranjski, Dolomitski, Krimski, Kočevski in Loški odred) je bila ukinjena oktobra 1942. Peta grupa odredov (Belokranjski, Zapadnodolenjski in Krški odred) je bila ukinjena septembra 1942. Četrta grupa ni bila ustanovljena.

Čeprav je imelo gibanje ob začetku vojne v javnosti solidno podporo, je bilo število borcev vseskozi majhno in se je občutno povečalo šele v zadnjem stadiju vojne, ko je postala zmaga zaveznikov verjetnejša. Avgusta leta 1941 je bilo 700–800 borcev, ob koncu leta 1941 naj bi jih bilo 2000, septembra 1943, neposredno pred kapitulacijo Italije pa 5500. Jeseni 1943, takoj po kapitulaciji Italije, uničenju slovenskih četnikov pri Grčaricah in padcu Turjak je število partizanov naraslo na 20.000. Število partizanov pa se je do poletja 1944 povečalo na 30.000. Pozimi 1944/1945 je število slovenskih partizanov doseglo vrhunec z 38.000 pripadniki.

Vir: Wikipedija, Slovenski partizani, na povezavi: https://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenski_partizani

Število partizanov se je spreminjalo sočasno z dejavnostjo okupatorja in tudi letnimi časi. Večje izgube in razsulo enot so povzročile velika italijanska ofenziva in nekaj manjših nemških ofenziv v letu 1942. Leta 1942 so odrede začele zamenjavati brigade, ki so spadale v različne operacijske cone. Julija 1943 sta bili ustanovljeni prvi dve diviziji (14. in 15.), po italijanski kapitulaciji pa je prišlo do velikega porasta enot partizanov in ob koncu leta do ustanovitve VII. in IX. korpusa.

7. korpus NOVJ

7. korpus NOVJ (Narodnoosvobodilna vojska Jugoslavije) je bil med drugo svetovno vojno eden od korpusov NOVJ in je deloval na območjih Dolenjske, Bele krajine, Notranjske in slovenske Istre. Ustanovljen je bil 3. oktobra 1943.

7. korpus je bil formiran 3. oktobra 1943 sestavljali so ga 14., 15. in 18. divizija ter Dolenjski, Belokranjski, Notranjski in Kočevski odred in je bila največja partizanska enota, ki je na višku moči aprila 1944 imela okoli 25.000 bork in borcev. Operativno območje VII. korpusa je obsegalo Dolenjsko, Belo krajino, Notranjsko in slovensko Istro. Januarja 1944 je iz sestave korpusa izšla 14. divizija in odšla na Štajersko ter postala glavna sila IV. operativne cone. 7. maja 1944 je bila v sestavi korpusa tudi Artilerijska brigada, poletni 1944 Podoficirska šola in kasneje tudi dopolnilni bataljon. Decembra 1944 sta se v sestavi korpusa borila tudi brigada »Fontanot« in Avstrijski bataljon. Sredi aprila 1945 sta se 1. divizija »Garibaldi Natisione« in brigada »Fontnot« združili v novo divizijo z imenom Divizija »Garibaldi Fontanot. Ob koncu vojne je bila znotraj korpusa formirana še Inženirska brigada.

7. korpus je bil največja partizanska enota na slovenskih tleh; spomladi 1944 je štel okoli 25 000 bork in borcev. Ko je aprila 1945 dobil povelje za napad na Ljubljano, je korpus štel le še 11 853 borcev. Od ustanovitve je v bojih padlo nad 3000 borcev, več kot 6000 jih je bilo ranjenih.

Rajko **Tanasković**, prvi komandant 7. korpusa

Vir: Wikipedija, 7. korpus NOV in POJ, na povezavi: https://sl.wikipedia.org/wiki/7._korpus_NOVJ

9. korpus NOVJ

9. korpus NOVJ je bil ustanovljen 21. decembra 1943. Operativno območje IX. Korpusa je obsegalo zahodni del Slovenije s Slovenskim primorjem in Trstom, Beneško Slovenijo in Rezijo, del Gorenjske in Polhograjsko hribovje. Korpus je bil predvsem rezultat množične vstaje Primorcev ob kapitulaciji Italije ter njihovega dolgoletnega odpora proti fašizaciji in raznarodovanju. Ob ustanovitvi je imel okoli 9.000 bork in borcev. Korpus je odigral bistveno vlogo pri osvoboditvi Slovenskega primorja, ki so ga nacisti med drugo svetovno vojno priključili t. i. Operacijski coni Jadranskega Primorja, Vrhovni plenum Osvobodilne fronte slovenskega naroda pa ga je 16. septembra 1943 proglašil za del Slovenije. 9. korpus je vključeval tudi italijanske partizanske enote, ki so bile operativne v Beneški Sloveniji. V času nastanka so 9. korpus sestavljale 30., 31.

divizija in 1. italijanska divizija Garibaldi ter Dolomitski odred, Jeseniško-bohinjski odred, Škofjeloški odred, Operativni štab za zapadno Primorsko, Mornariški odred Koper, 1. artilerijski divizion, Zaščitni bataljon, Bataljon za zvezo, Dopolnilni bataljon, SVPB Franja (Slovenska vojna partizanska bolnišnica Franja) in SVPB Pavla.

Lado **Ambrožič-Novljan**, prvi komandant 9. korpusa

Vir: Wikipedija, 9. korpus NOVJ, na povezavi: https://sl.wikipedia.org/wiki/9._korpus_NOVJ

Več o 9. korpusu si lahko preberete v diplomskem delu Jerneja Aliča, *9. korpus NOV-a Slovenije. Od ustanovitve do osvoboditve Trsta*, Ljubljana 2008, na povezavi <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/alic-jernej.pdf> in v delu Krajger, S., Šentjerc, L., *Pregled osvobodilnega boja v Slovenskem Primorju*, na povezavi: https://www.sistory.si/cdn/publikacije/38001-39000/38032/Pregled_OB_v_slovenskem_Primorju.pdf

Partizani so bili tako organizirani v dva korpusa in samostojno operacijsko cono – imeli so pet divizij s šestnajstimi brigadami, dve samostojni brigadi in številne odrede, ki so delovali teritorialno in skrbeli bolj za prehrano, povezavo, mobilizacijo in napade na manjše enote nasprotnika. Takšna ureditev enot je ostala praktično do konca vojne, moštvo pa je štelo okoli 30 000 partizanov in doseglo vrhunec v zimi 1944/1945 z 38.000 borkami in borci. Tudi do konca vojne je število partizanov nihalo, sploh v času velikih ofenziv, kot je bila na primer t. i. operacija Konec zime (Winterende) spomladi 1945, ki je zelo prizadela nekatere enote IX. korpusa. Enote slovenskih partizanov so sodelovale v sklepnih bojih na obronkih etične meje, zadnji boj pa je potekal 15. maja 1945 na Poljani (Guštin 2001, str. 138–139).

Vir: Štaut, T., *Elitne enote na območju današnje Slovenije med drugo svetovno vojno*, diplomsko delo, 2008.

Suha krajina

Na območju Suhe krajine so bojno največ delovali 7. korpus, 15. divizija in Gubčeva brigada.

XV. divizija NOV in POJ

Odlok o ustanovitvi XIV. in XV. divizije

15. (slovenska) partizanska udarna divizija je bila divizija, ki je delovala v sklopu NOV in POJ (Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije). Ustanovljena je bila 13. julija 1943 kot navaja Wikipedija in v knjigi Petnajsta divizija avtor Lado Ambrožič - Novljan. Julija 1943 so bile v njeni sestavi: Gubčeva brigada, Cankarjeva brigada in Šlandrova brigada, ki je bila ustanovljena 6. avgusta 1943. Ob ustanovitvi je divizija imela tri brigade in 1.616 borcev. Ognjeni krst je doživela 23. julija 1943 ko se je v Velikem Lipovcu po zboru Gubčeve in Cankarjeve brigade začel napad na Žužemberk, ki je bil poleg Novega mesta najbolj utrjen v Ljubljanski pokrajini

Posadka je bila v Žužemberku razdeljena v dva dela. En del, večinoma italijanski vojaki, so zasedli Zafaro, kjer so še danes vidni ostanki mogočne cerkve z dvema stolpoma. To katoliško svetišče, ki so ga Italijani, belogardisti, slovenski domobranci, Nemci in vojaštvo raznih narodnosti uporabljali kot utrdbo. Poleg cerkve je bilo še manjše poslopje – kaplanija in župnišče, kjer je bil sedež žužemberškega dekana Gnidovca. Vsa poslopja so bila obdana z močnim kamnitim zidom, ki so jo italijanski inženirci še dodatno utrdili z betonskimi in kamnitimi bunkerji.

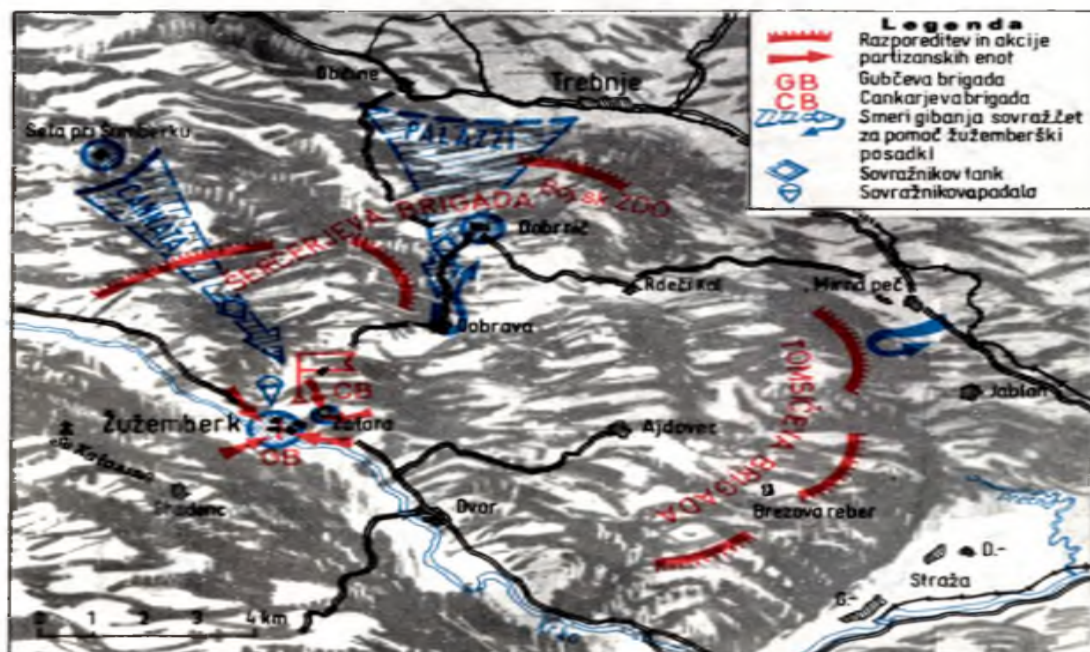
Utrdbo v Zafari sta stražili še dve pomožni. To sta bili cerkvica na Cvibljju (kjer danes stoji spomenik NOB), ki jo Italijani med napadom divizije niso uporabili. V treh trdnih zgradbah na trgu so se v njih utrdili predvsem belogardisti. Ena odporna točka je bila v sodnji, druga v zdravstvenem domu, tretja pa v napol porušenem gradu. Utrjena oporišča so bila medsebojno povezana s sistemom bunkerjev in jarkov.

Prebivalstvo v Žužemberku in okolici je bilo glede politične pripadnosti zelo različno. V samem Žužemberku je bila močna skupina ljudi, organiziranih v Osvobodilno fronto. V vaseh okoli Žužemberk pa je bilo tudi veliko pripadnikov bele garde in njenih simpatizerjev ter kasneje domobrancev.

Predrag Jevtić-Dragan, prvi komandant 15. divizije

Skica 1. Žužemberška operacija

Napad na Žužemberk je potekal od 24. do 27. julija 1943, vendar partizanom ni uspelo zavzeti Žužemberka. Operacija ni bila uspešna, ker ni dosegla zastavljenih ciljev, zavzetja postojanke.

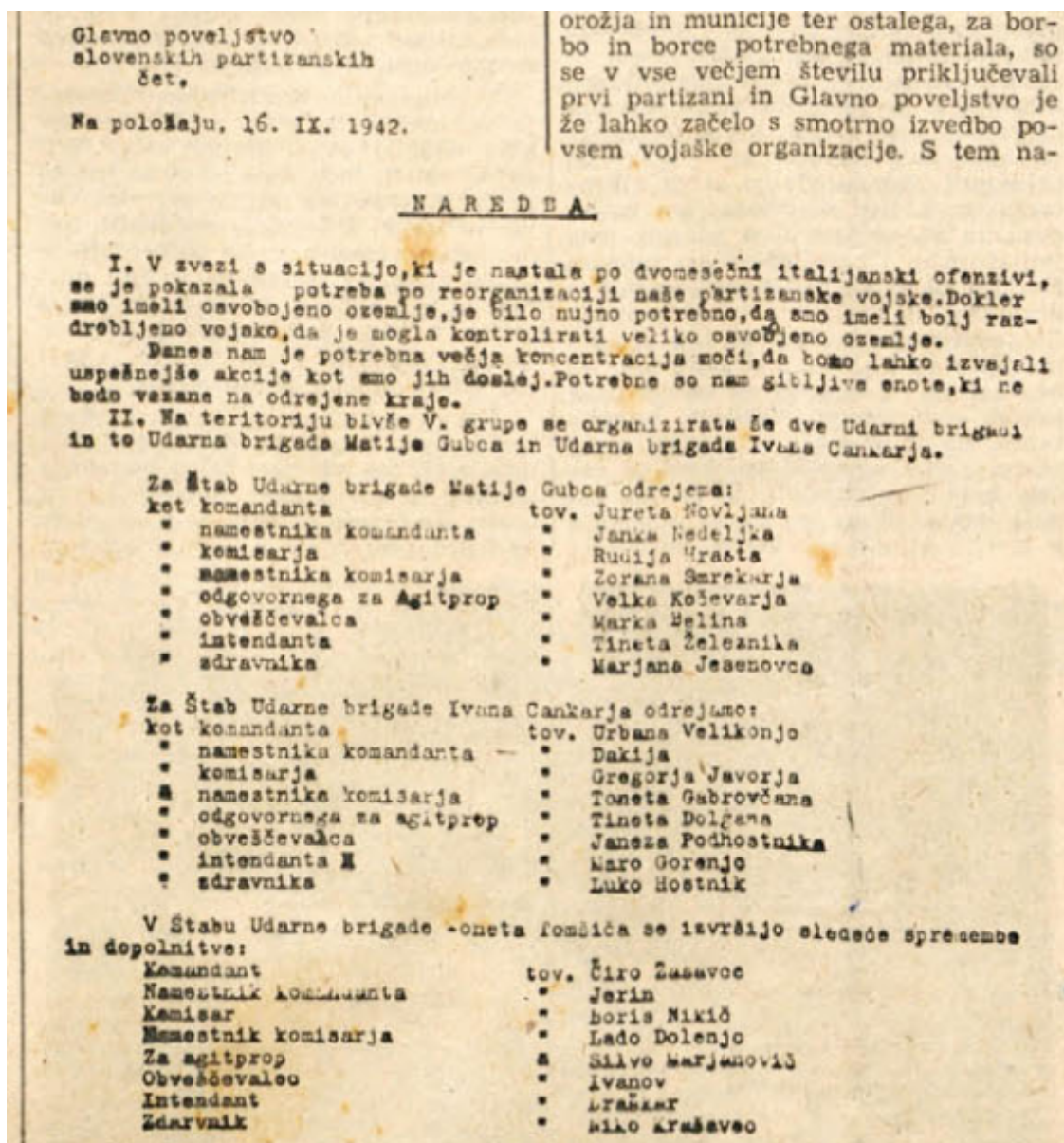
Vir: Ambrožič, L., (1982), Petnajsta divizija, Založba Borec, Tiskarna Tone Tomšič, Ljubljana, str. 23-36

Oktobra 1943, so bile v sestavi XV. divizije:

- Gubčeva brigada, ki je bila ustanovljena 2. septembra 1942,
- Cankarjeva brigada, ki je bila ustanovljena 16. septembra 1942,
- 12 brigada (Štajerska), ki je bila ustanovljena 24. septembra 1943,
- 14. brigada (Železničarska), ki je bila ustanovljena 25. septembra 1943 in
- 15. brigada (Belokranjska), ki je bila ustanovljena 28. septembra 1943.

Več o XV. diviziji in njenem bojnem delovanju si lahko preberete v knjigi Lada Ambrožiča-Novljana na povezavi: <https://znaci.org/00003/770.pdf>

Gubčeva brigada

Vir: dolenski list, št. 37, 11. september 1952

ŠTAB SLOVENSKE PARTIZANSKE BRIGADE
 M A T I J E G U B Č E
 Na položaju, 8. 9. 42.

Glavemu štabu slovenske partizanske vojske
 na položaju.

Po odredbi Glavnega štaba slov. part. vojske št. 10 z dne 26. 8. 42. / Odredba priložena / smo začeli v organiziranjem in formiranem 1. na severni brigadi, v katero bi morali kot osnovne enote vključiti vse tri bataljone ZOO in 2 bataljona KO ter enote, ki bi se pojavile na teritoriji formiranja. Vključili smo vse tri bataljone ZOO, ko smo pa prišli v drugi sektor zaradi formiranja ostalih enot, nismo mogli ograniti stika s 1. in 3. bataljonom ZOO, ki sta se z manevriranjem izmaknili italijanski ofenzivi, ki se je tedaj pričela v Suhi krajini. Z nami pa je odšel 2. bataljon ZOO na ozemlje severno od Dol. Selesnice. Tam so se zbrule več partizanskih enot, ki smo jih skoncetrirali dne 1.9.42 na Pristavi, dne 2. 9. smo vse enote prepeljali preko Ševniške proge radi pritiska Italijanov na sektor med Dol. Selesnico, Ševniško Selesnico, oziroma sejo do Ljubljane, v Hlato Klancu. Tu se je izvršila delna politična predprava za ustanovitvi 8. Brigade, ki smo jo sklenili formirati na največjašnji način v taborišču blizu Trebnjega. Dne tretjega 9. 42. smo prišli v pobodo skom: Trebnjico na odrejeno mesto, kjer so taborile sledeče partizanske enote:

- 2. Bataljon ZOO.
- 2. in 3. Bataljon KO.
- Četa sprejemnega taborišča s Police.
- 2 četi Štajercev, ki sta prišli iz Gorenjske.
- Kfenkova četa.
- Delavska četa.
- 1. Bataljon U.B. I. T.

Skupno so šteje vse enote nad 680 partizanov in je to v zgodovini slovenske partizanske največja koncentracija. Dne 4. 9. 42. se je izvršil svečani ustanovni miting SLOVENSKE PARTIZANSKE BRIGADE M A T I J E G U B Č E i miting smo pripravili vojaško, da s tem povdarimo konkrigada in ohranimo le takoj v začetku vojaški duh, ki mora prevladati to Brigado, pripravili

Prva stran poročila Gubčeve brigade o ustanovitvi

Prva stran poročila Gubčeve brigade o ustanovitvi

Enote, ki so bile vključene v Gubčevo brigado:

Drugi bataljon Krškega odreda	160 borcev
Tretji bataljon Krškega odreda	130
Drugi bataljon Zapadnodolenjskega odreda	140
Dve četi Štajercev	120
Četa sprejemnega taborišča s Police	60
Delavska četa Krškega odreda	30
Skupaj borcev 640	

Vir: Ambrožič, L., (1972), Gubčeva brigada, Knjižnica NOV in POS

Lado Ambrožič-Novljan, prvi komandant Gubčeve brigade

Četa 2. bataljona Gubčeve brigade na Stari gori pri Trebelnem avgusta 1943

Vir: Vir: Ambrožič, L., (1982), Petnajsta divizija, Založba Borec, Tiskarna Tone Tomšič, Ljubljana

V napadih na Žužemberk in okoliške italijanske, nemške in domobranske postojanke je največkrat sodelovala Gubčeva brigada. Ustanovljena je bila 4. septembra leta 1942 na Trebelnem, vasici nad Mokronogom v Mirnski dolini, in je bila sestavljena pretežno iz dolenjskih partizanov. Po kapitulaciji Italije je bilo po znanih podatkih 20. septembra 1943 Gubčeva brigada najštevilčnejša, imela je 1330 bork in borcev. Svojo pot je sklenila po 981 dneh delovanja, 9. maja 1945, ko je vkorakala v osvobojeno Ljubljano. Ob ustanovitvi je štela 640 borcev, do njenega konca se je v njej borilo več kot tri tisoč bork in borcev; v Ljubljano jih je vkorakalo 456. Brigada se je ob ustanovitvi imenovala 2. brigada slovenske narodnoosvobodilne vojske Matija Gubec.

Vir: Prvi program Radia Slovenije, Sledi časa, Gubčeva brigada, september 2018.

Žužemberk z okolico

V okolici Žužemberka je kot del 7. korpusa največ delovala 15. divizija, ki je imela v začetku leta 1944 okoli 5000 borcev, 17. januarja 1945 je štela 2470 borcev in 7. aprila, ko se je začel napad na Ljubljano, le še 1962 borcev.

S širših območij Ajdovca, Dvora, Hinj in Žužemberka je bilo v partizanih po do zdaj znanih podatkih iz 50 naselij 231 borcev, od tega jih je 69 padlo. Med civilnim prebivalstvom je izgubilo življenje 143 žrtev okupatorja in domačih izdajalcev. Interniranih je bilo 261 oseb, od tega jih je 31 umrlo. Med 2. svetovno vojno na slovenskih tleh je v boju proti nacifašizmu izgubilo življenje 243 prebivalcev s širšega območja Žužemberka. Žužemberk je imel pred 2. svetovno vojno okoli 740 prebivalcev. Za svobodo je med leti 1941 in 1945 svoja življenja dalo 117 prebivalcev Žužemberka.

Vir: Škufca, J., Kocijan, L., in Bregar, M., Spomenik narodnoosvobodilne vojne pri Žužemberku, Novo mesto, Zveza združenj borcev za vrednote NOB, območni odbor, 2007.

V Dolenjskih Toplicah se je 14. septembra 1952 na slovesnosti ob 10-letnici ustanovitve **Gubčeve, Tomšičeve, Šercerjeve** in Cankarjeve brigade zbralo 250.000 ljudi iz vseh krajev Slovenije. Slavnostni govorec je bil tov. Tito.

Vir: Dolenjski list, št. 38, 18. september 1952 na povezavi: https://dolenjskilist.svet24.si/media/arhiv-pdf/dl/1952/DL_1952_09_18_38_0133.pdf

OO ZB za vrednote NOB Žužemberk, april 2023